

Vita a műanyagok csomagolóipari korlátozásáról

Az EU-ban új törvényt készülnek kibocsátani a műanyagok csomagolóipari felhasználásáról. Ebben adókivetés, tiltás és korlátozás egyaránt volna. A műanyagipar és a csomagolóipar képviselői erősen tiltakoznak. Szerintük a műanyagellenes kampányban sok a politika, a tudatlanság és a szenzációhajhászás. A sajtó az óceánok úszó szemétszigeteinek drámai képeivel az érzelmekre hat, a műanyagok helyettesítésére ajánlott anyagokról pedig sehol nem közölnek olyan adatokat, amelyek a környezetre kifejtett hatásukat jellemeznék. A műanyaggyártók ezzel szemben folyamatosan javítják gyártmányaik újrafelhasználhatóságát, növelik a visszaforgatott műanyagok részarányát és mindenkor igazodnak az egyre szigorúbb előírásokhoz.

Tárgyszavak: környezetvédelem; műanyag hulladék; szabályozás; EU direktíva; csomagolóipar; hulladékgazdálkodás; körkörös anyaggazdálkodás; vita.

Az EU bizonyos műanyag termékek betiltását, mások korlátozását tervezi

A műanyagokról a közvéleményben kifejezetten kedvezőtlen ítélet alakult ki, és a helyzetet tovább rontották az óceánokban úszó szemétszigetéről készített drámai képek, továbbá a mikroméretű polimerek környezetkárosításáról szóló szenzációt hajhászó híradások. A közvélemény hatására az egyes országok és az Európai Unió (EU) politikusai is felkapták ezt a témát, mert könnyű célpontnak tűnt látszólag pozitív intézkedések megtételére. Az európai műanyagipar rájött arra, hogy efelett már nem lehet elsiklani, ennek fele se tréfa, feltétlenül figyelemmel kell kísérnie a tervezett szabályozás folyamatát és aktívan részt kell vennie ebben. Az európai műanyagfeldolgozókat összefogó szervezet, az EuPC (European Plastics Converters) ugyanakkor üdvözölte azt, hogy az EU ki akarja alakítani a saját műanyag-stratégiáját, és azon fáradozik, hogy valamennyi érintett – az alapanyaggyártók, a hulladékfeldolgozók, a termékgyártók, a hatóságok – közösen dolgozzanak együtt ennek megvalósításában.

Megadóztatnák a műanyagokat

Az EU műanyagokért felelős biztosa felvetette a műanyagok megadóztatásának kérdését és ennek nyomán 2018 márciusában erről vita alakult ki. A műanyagipar érdekeit védő ágazat szereplői hatékony lobbitevékenységet fejtettek ki, ennek köszön-

hetően a tervezet egyelőre Brüsszelben lekerült a napirendről, a veszély azonban még nem háruult el. A műanyagipar témáját ismételten felvetik azokon a tárgyalásokon, amelyeken az EU 2021–2027 közötti gazdasági tervéről vitatkoznak. Vagyis a műanyagok megadóztatásának kérdése is újra felvetődhet, ezért ezzel az ágazatnak óvatosan, de határozottan foglalkoznia kell.

A jelenlegi javaslat az egyes EU-tagállamok által fizetendő olyan adót javasol, amelyet a vissza nem forgatott műanyag csomagolóanyagokra vetnének ki, és amely az EU kasszájába folyna be. Egy ilyen megoldás heves vita tárgyát képezné, mert ez a poliolefinnek rejtett adóját jelentené. Jelenleg az EU a több évre tervezett pénzügyi terv legalább egy évig tartó kidolgozásának időszakában van, amely végül is csak az Európai Parlament és az EU tagállamok jóváhagyását követően léphet életbe, ezért meg kell várni, milyen javaslatok születnek a tárgyalások nyomán.

Az EB javaslata bizonyos műanyag termékek korlátozásáról

Az Európai Bizottság (EB) 2018. május 18-án közzétette az Európai Parlament (EP) és az Európai Tanács (ET) közös irányelveinek javaslatát, amelynek alapján korlátozhatnák egyes műanyag termékek környezetre gyakorolt hatását (Richtlinie des europäischen Parlaments und des Rates über die Verringerung der Auswirkungen bestimmter Kunststoffprodukte auf die Umwelt). *Ennek célja a tengerek megóvása a műanyag hulladéktól.* Az érintett műanyag termékek az európai strandokon leggyakrabban elszórt tízfajta műanyag gyártmány és a halászeszközök volnának. Az egyszeri felhasználásra szánt termékek korlátozására a javaslat hétféle módszert javasol:

- a használat mérséklése (élelmiszer-csomagoló eszközök, poharak);
- a forgalmazás csökkentése (fültisztító pálcika, evőeszköz, tányérok, keverőpálcák, szívószálak, léggömbtartó pálcák);
- a termék formájának szabályozása (palackok és azok kupakjai),
- kötelező termékismertető (léggömbök, nedves törölkendők, higiéniai betétek),
- a gyártó felelősségének kiterjesztése (élelmiszer-csomagolás, poharak, léggömbök, zacskók, fóliacsomagolás; palackok, cigarettaszűrők, nedves törölkendők, könnyű hordtáskák, halászeszközök),
- az összegyűjtés megcélzása (palackok),
- a téma iránti érzékenység növelése (élelmiszer-csomagolás, poharak, léggömbök, cigarettaszűrők, nedves törölkendők, higiéniai betétek, könnyű hordtáskák, halászeszközök).

Ez a javaslat éles kritikát váltott ki a műanyagipari érdekvédelmi szervezetek, többek között az európai műanyag-feldolgozó vállalatok szövetsége, az EuPC és a műanyag csomagolóeszközök gyártók németországi szövetsége, az IK (Industrievereinigung Kunststoffverpackungen eV.) részéről. Az EuPC véleménye szerint a javaslat szimbolikus támadás egy kellőképpen nem meghatározott gyártmánycsoporttal szemben, és elbizonytalanítja az azokat felhasználó vásárlókat, emellett zavart okoz a belső piac gyártmányszerkezetében.

Kifogásolták azt is, hogy a javaslatban az egyszer használatos termékek meghatározása félrevezető, és ellentétes a szokásos ipari besorolással. Rámutattak arra is, hogy az irányelvek átvétele az egyes országokban milyen nehézségekkel járna. A hordtáskák használatának korlátozását pl. az egyes tagállamokban különbözőképpen próbálják megoldani, ami széttördelné a jogi környezetet, továbbá megsokasítaná az erre vonatkozó előírásokat és kötelezően előírt azonosító jelzéseket. Ez a szabályok és az azonosítás terén ellenőrizhetetlen helyzetet teremthetne. A javaslat emellett megfeledezett az EU belső piacának arról az elvéről, amely szerint az egyes termékcsoportok korlátozása a tagállamok saját hatáskörébe tartozik.

A vitázók rámutattak arra is, hogy a javaslatban ajánlott megoldások nincsenek összhangban a műanyagokra vonatkozó stratégia és a műanyagipar önként vállalt saját felelősségének elvével, amelyet az EB maga is támogat. Az EB egyrészt megkövetelné, azt hogy elemezzék a műanyagok teljes életciklusa alatt felléphető környezeti hatásokat; másrészt úgy korlátozná egyes műanyagok alkalmazását, hogy az alternatív anyagok hasonló vizsgálatait nem írja elő, így nem lehet eldönteni, hogy azok „fenntarthatóbbak”-e.

Miután az EB javaslatát közzé tették, annak végső szövegét az EP-nek és az ET-nek is meg kell vitatnia. Az irányelv végső változatának közzétételét 2019 második felévére irányozták elő, jöllehet az Európai Bizottság a többi érintett szervezetet sűrgeti, mert a dokumentumot még az EP 2019. évi újraválasztása előtt jóvá szeretné hagyni.

A műanyagiparban a javaslat széles körű, általános ellenállásba ütközött. Az ágazat ragaszkodik ahhoz, hogy az iparág érveit figyelembe vegyék a szabályozási eljárásban. A javaslatot jelenlegi formájában elfogadhatatlannak tartják, és olyan közös és koordinált ellenintézkedések megfogalmazását szorgalmazzák, amelyben valamennyi érintett részt vesz, hogy megvédhessék a műanyagipar érdekeit.

Mit tehetnek a műanyag termékeket előállító vállalatok?

A műanyagipar szerint a műanyagok alkalmazásának tiltása vagy kényszerítő korlátozása figyelmen kívül hagyja a tényeket és téves utakat jelöl ki. Ugyanakkor természetes és indokolt, sőt szükséges és elengedhetetlen, hogy a műanyag gyártmányok fenntarthatóságát és anyaguk ismételt visszaforgatását fejlesztésekkel fokozzák. Ha nem sikerül ezt a célt elérni, a fogyasztók negatív véleménye a műanyagokról nem enyhül, és más termékek vásárlására térnek át, esetleg olyanokéra, amelyek akár többet ártanak a környezetnek, mint a műanyagok.

A megoldás kulcsa a körkörös anyaggazdálkodás érvényesítése, amelynek egyik feltétele az anyag visszaforgatása a műanyag-feldolgozó iparba, másik feltétele, hogy a feldolgozó üzemekben minél több reciklátumot dolgozzanak fel. Ezen túlmenően tudatosítani kell a fogyasztókat a műanyagok előnyeiről, és rá kell venni őket, hogy a hulladéktól az erre vonatkozó szabályok szerint szabaduljanak meg.

A márkatulajdonosok számára időszerűvé vált, hogy ígéreteikről számot adjanak és tovább lépjenek, azaz megvalósítsanak minden olyan intézkedést, amely az európai műanyagiparban a körkörös anyaggazdálkodást előbbre viszi.

Az EB célkitűzése, hogy 2025-ig tíz millió tonnára növelje a visszaforgatott, ismételten feldolgozott, főképp új termékek gyártásában hasznosított műanyagok mennyiségét. Ez hatalmas feladat. A műanyagipar kötelességének tekinti az ágazat eredményes fejlesztését az új célok megvalósítása érdekében.

Mi az, amit a vállalatoktól elvárnak?

Ma senki nem tudja megmondani, hogy az irányelvekben meghatározott műanyag termékek korlátozása milyen hatással lenne a környezetre. Az műanyagok új meghatározásának alapelveit a rájuk vonatkozó EU-stratégiában már lefektették. A műanyagiparnak bővítenie kell a körkörös anyaggazdálkodást. Ennek a célnak az eléréséhez a legjobb út, ha az egyes tagállamok és az EU közösen törekszenek erre. A vállalatoknak nagyobb számban kell csatlakozniuk a nemzeti és az európai szakmai társulásokhoz, ami saját érdekeiket is szolgálja. A következő évek legnagyobb kihívása, hogy a műanyagok imázsát javítsák. A következő öt javaslat célja az, hogy ezt meg tudják valósítani. Íme:

- A műanyag-feldolgozóknak arra kell törekedniük, hogy termékeik fenntarthatóságát nagyobb arányú reciklátum felhasználásával és környezetbarát tervezéssel javítsák.
- A reciklátumok minőségét a gyűjtő és szétválasztó rendszerekbe illesztett új beruházásokkal és a visszaforgatás technológiájának fejlesztésével kell növelni.
- A márkatulajdonosoknak és a felhasználóknak el kell fogadniuk ezeket a változásokat akkor is, ha a fenntartható termék nem olyan „dizájnos”, vagy ha kissé drágább a korábbinál.
- Az európai és nemzetközi törvényhozóknak emellett valóban ösztönözniük kell ezeket a fejlesztéseket, és nem szabad ezeket aláásni azzal, hogy bizonyos termékek használatát egyszerűen betiltják.
- Az utolsó, de *legfontosabb teendő azonban a felvilágosítás*, amelynek révén a felhasználók felismerik a műanyag hulladék értékét, és ezzel párhuzamosan azt is, hogy a hulladékot ennek megfelelően kell kezelni.

Mindezeket a követelményeket csak az ágazat egészének közös erőfeszítésével, nem pedig az egyes vállalatok törekvéseivel lehet elérni. Az műanyagipar sikerének legfontosabb tényezője az egész értékteremtő folyamatra kiható együttműködés. Minden vállalat köteles erőfeszítéseket tenni a felhasznált, feldolgozott anyagok ismételt hasznosítására, és ilyen irányú tevékenységéről tájékoztatnia kell a nyilvánosságot. A műanyagipar sikeres jövője csak az összes érintett közös munkájával szavatolható.

Valami megindult

2018 januárjában a műanyagipar értékteremtő láncában működő hat európai szervezet összefogva önkéntes kötelezettséget vállalt arra, hogy az EB-vel közösen platformokat alapít a körkörös anyaggazdálkodás elősegítésére. Céljuk, hogy 2040-ig elérjék a műanyag hulladék 50%-ának visszavezetését a gyártásba. A hat szervezet (PRE, Plastics Recyclers Europe; Petcore Europe; ECRA, European Carpet and Rug Association; PCEP Europe, Polyolefin Circularity Platform; EuPC, European Plastics Converters; VinylPlus) megállapodott egy kerettervben, amelyben önkéntes kötelezettséget vállalnak arra, hogy Európában támogatják a műanyag termékek anyagának visszaforgatását és ezzel párhuzamosan a hulladékmennyiség csökkentését.

Az önkéntes kötelezettséget vállaló, körkörös anyaggazdálkodást előmozdító polimerspecifikus platformok feladata, hogy egységes célkitűzéseket és eljárásokat dolgozzon ki az európai műanyagipar számára, amely 60 ezernél több embert foglalkoztat – főképpen kis és közepes vállalatokban. Ez tehát egy hatalmas, de nagyon elaprózódott ágazat. A teljes műanyag hulladék 50%-ának, de a csomagolási hulladék 70%-ának visszaforgatása nagyon ambiciózus cél, de a platformok csak akkor lesznek képesek ezt elérni, ha ebbe bevonják a teljes értékteremtő láncot: az alapanyaggyártókat, a terméktervezőket, a feldolgozókat, a gyűjtőhelyeket; a hulladékfeldolgozókat, de a márkatulajdonosokat és a fejlesztőket is.

És mi a véleménye a készülő szabályozásról a csomagolási ágazatnak?

Egy műanyagipari szaklap, a Kunststoffe munkatársa az IK (Industrievereinigung Kunststoffverpackungen e.V.), a műanyag csomagolóeszközök gyártók szövetségének egyik vezetőjétől kért tájékoztatást arról, hogy hogyan értékeli a közvélemény csomagolást bíráló támadásait a csomagolóipar.

A riporter elsőként azt kérdezte meg a riportalanytól, hogy meg tudja-e érteni a közvélemény műanyag csomagolóeszközökkel szemben megnyilvánuló, fokozódó ellenszenvét.

A válasz szerint a vádaskodások és a nyilvános viták során különösen a németek kritikus megnyilatkozásait nehéz megérteni, mert a világszerte alkalmazott adatgyűjtő és -értékelő rendszerek alapján a németországi csomagolóeszközök a legjobb minősítést érdemlik ki. A heves vitákat – amelyek a többi európai országban már régóta folyamatban vannak – tulajdonképpen az világ tengereinek globális problémát okozó elszennyeződése robbantotta ki. Ennek felmerülése nélkül a műanyag csomagolóeszközökről folyó vita Németországban sem alakult volna ki.

A nyilvánosságban a vitákat gyakran egymásnak ellentmondó tényezők és felületes érvek jellemzik, amelyek meghamisítják a valóságot, függetlenül a csomagolás céljaitól és a gazdaságra, ill. a forgalmazásra ható fontos szerepétől, amelyek a vásárlóban nem is tudatosodnak. Ez nem új jelenség, hanem olyan probléma, amellyel már foglalkozni kellene.

Mindezekben túlmenően jelentkezik a médiában egy hangsúlyozottan ismétlődő téma: a tengernek elszennyeződése, amelyről drámai képek jelennek meg, és ez mélyen érinti a nyilvánosság érzékenységét. Ugyanakkor nem gondoskodnak a jelenség különböző okainak vizsgálatáról. Márpedig ezek éppen nem a hulladékok alapanyag-

ára és különösen nem a csomagolóeszközökre vezethetők vissza, hanem elsősorban a világ számos térségében hiányzó, vagy a meglévő, de rossz hatásfokú hulladékgyűjtő rendszerekre, ide értve részben Európát, sőt még Németországot is.

A médiában megjelenő sokkoló képekkel nincs mit tenni, de itt nem a műanyagokat kellene a vádlottak padjára ültetni, hanem a fogyasztók szokásait és a hulladékkezelést.

A vitában szinte kizárólag a műanyagokkal foglalkoznak, de alig esik szó a lehetséges alternatív anyagokról, elsősorban a papírról, a kartonról és az üvegről. A szóba jöhető anyagok gazdaságossága valószínűleg nem okozna gondot, de ezeknek is lehetnek hátrányos tulajdonságai, ezekre azonban a média nem fordít figyelmet. A csomagoló ágazatnak érdemes volna ilyen elemzéseket végezni.

A riporter afelől is érdeklődött, hogy a csomagolóeszközöket gyártó, környezetrombolónak minősített műanyag-feldolgozó vállalatok válaszolnak-e a vádakra. Az IK képviselője szerint bizonyára minden vállalat eltérő módon alkot véleményt. A Szövetségben folyó munkáról igyekeznek számot adni, különösen fontosnak tartják a nyilvánosság tájékoztatását. Sajtóinformációikra sok pozitív visszajelzést kapnak, pl. az EU egyszer használatos műanyag termékekre vonatkozó javaslatáról vagy a műanyag csomagolóeszközökről közleményekben megjelent „tények” szükséges ellenőrzéséről. Az utóbbiaknak az IK-ban különösen örülnek, és rendezett formában szívesen továbbítják iskoláknak, munkatársaiknak és a velük kapcsolatban álló vállalatoknak is, amelyek ezeket felhasználhatják saját információs munkájukban. A Szövetségben természetesen levonják azokat a következtetéseket is, amelyek a politikai vitákból adódnak, és amelyek a csomagolást szabályozó rendeleteket és az EU műanyag- stratégiáját érintik.

Számos sajtóorgánumban olyan cikkek jelennek meg, amelyekben kételkednek a műanyag csomagolások ésszerűségében, ezért „műanyagbőjtöt” hirdetnek. Mi erről a Szövetség véleménye?

Az IK ezeket a minősítéseket nem tartja indokoltnak. Abban is kételkedik, hogy a felhasználók ezt támogatják. A témát a sajtó túlcitálja. Ilyen akcióra általában nem válaszolnak. Nem akarják a felhasználók véleményét megváltoztatni, ha a műanyag csomagolásról le kívánnak mondani. Hasonlóképpen nem akarják a műanyag csomagolást erőltetni. Viszont ki akarják érdemelni a felhasználók kedvező véleményét. A csomagolóipar a csomagolás fenntarthatóságára törekszik, műanyag csomagolást csak akkor alkalmaz, ha az indokolt. Lényeges kérdésekben a környezetvédőkkel azonos véleményen vannak. *De a műanyagok helyettesítése más anyaggal nem mindig előnyös.* Az műanyagréteggel bevont papírból vagy az alumíniumból készített eldobható táányérok, tálak ökológiai előnye kérdéses, de jóval drágábbak, mint a tiszta műanyagból gyártottak. Ebben az esetben a környezeti és gazdaságossági előnyök azonos irányba mutatnak.

Európában néhány politikus felvetette a műanyagok alkalmazásának megadóztatását. Milyen hatást váltana ki ez a csomagolóipari vállalatokban?

Egy ilyen árdrágításnak semmiféle szabályozó szerepe nincs. Az ágazat vállalatainak versenyhelyzetét viszont az Európán kívüli gyártókkal szemben jelentősen rontaná. Ilyen változtatások miatt emelkednének a feldolgozó vállalatok költségei, ezért az

árak emelésére kényszerülnének, jóllehet az intézkedések mind ökonómiai, mind ökológiai szempontokat mérlegelve értelmetlenek.

Mit szól a Szövetség bizonyos gyártmányok betiltásához, amelyek érintenék a szívószálakat, az egyszer használható edényeket és evőeszközöket vagy a léggömbtartókat? Eredményezne ez bármely vonatkozásban jelentős előnyöket, vagy csupán szimbólumpolitikának tekinthető?

Ez csupán szimbólumpolitika. Sajtóközleményeikben, amelyeket a napilapok is átvettek, az IK ezt világosan kifejtette. Tiltásokkal a felhasználók magatartását nem lehet megváltoztatni. Az EB javaslatában még számos terméket felsorol, amelyeket nem akar betiltani, de ezekre olyan ismertetőt kell tenni, amely azok környezetre gyakorolt veszélyességére figyelmeztet. Ezt az előírást a Szövetségnél indokoltnak tartják. A tiltások azonban tévutak, csupán politikai akcióknak tekinthetők, amelyekben az EB műanyagellenes hangadói hamis érvekkel kívánják alátámasztani javaslataikat.

A riporternek arra a kérdésére, hogy a IK-nak, mint országos szövetségnek van-e lehetősége arra, hogy részt vegyen az EU törvényalkotási folyamatában, a riportalany azt válaszolta, hogy igen, felkéri őket állásfoglalásunk kialakítására és országos szinten politikai befolyásuk is van. Sajnos számos jó felvetést a sajtó nem kap fel, ezért ezek gyakran elenyésznek. Ilyen pl. az műanyag palackokra kivetett betétdíj, amellyel ezek 90%-át vissza lehetne gyűjteni. Németországon kívül ezek a leggyakrabban eldobott műanyag csomagolóeszközök. A Szövetség ezért támogatja a németországi betétdíjas rendszert, és célszerűnek tartaná, ha azt a többi országokban is bevezetnék.

Az utolsó kérdés az volt, hogy milyen megoldást tartana a Szövetség alkalmazni arra, hogy megoldják a műanyag csomagolások környezeti hatásával kapcsolatos problémáit.

A válasz: különbséget kell tenni a nemzeti és a nemzetközi szint között. A Németországban már meglévő, csomagolást szabályzó törvények és az EU műanyagstratégiája két olyan súlyponti terület az IK munkájában, amelyen már intenzíven dolgoznak. Az egyik a műanyagok visszaforgathatásának javítása. Különböző tanulmányok szerint ma a fogyasztási cikkek csomagolásának háromnegyede újra feldolgozható. Célkitűzésük, hogy a maradék 25% is ilyen legyen. A másik a reciklátumok felhasználása. A németországi műanyag csomagolóeszközök átlagosan 8% reciklátumot tartalmaznak. Ez valószínűleg jelentősen növelhető. A Szövetség tagvállalatai ennek feltételeit próbálják megteremteni.

Nemzetközi szinten valóban a tengerek elszennyeződése kerül előtérbe. Itt az elsőrendű feladat, hogy hulladékgyűjtő és a hulladékkezelő rendszereket alakítsanak ki azokban a térségekben, ahol a probléma a legégetőbb. Ezzel párhuzamosan a lakosság felvilágosítása, tájékoztatása elsőrendű követelmény.

Összeállította: Pál Károlyné

Dangis, A.: Steuern, Verbote und gesetzliche Bestimmungen = Kunststoffe, 108. k. 8. sz. 2018. p. 20–22.

Stein, A.: Verbote sind der falsche Weg = Kunststoffe, 108. k. 8. sz. 2018. p. 52–54.